

הפללה עצמית

נושא העבודה

הפללה עצמית

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

נוער שוחר משפט עברי

הקדמה

בחרתי בנושא הפללה עצמית מכיוון שנושא מעניין ומסקרן אותי זמן רב.

נחשפתי לראשונה לנושא זה בטלוויזיה, כאשר עלתה פרשה בה חשוד הורשע ונכנס

לכלא מכיוון שהודה בביצוע עבירה אך כעבור מספר שנים בעודו מרצה את עונשו

נתגלה שהוא כלל לא היה אשם אך הודה בביצוע העבירה בשל לחץ רב שהוטל עליו

ושימוש באמצעים בלתי כשירים במהלך החקירה.

רציתי לדעת ולהבין לעומק את עקרונות ההפלה העצמית ומשמעותה, וכן את גישות

המשפט העברי והישראלי כלפי הפללה עצמית.

תוכן עניינים

עמוד 5	מבוא	פרק ראשון
עמוד 6	גישת המשפט העברי	פרק שני
עמוד 10	גישת המשפט הישראלי	פרק שלישי
עמוד 17	השוואה בין שתי הגישות	פרק רביעי
עמוד 18	סיכום	פרק חמישי
עמוד 19		ביבליוגרפיה

מבוא

עבודתי עוסקת בנושא הפללה עצמית.

מטרת העבודה בעיניי היא חקירה לעומק והבנה מלאה של המושג "הפללה עצמית".
לחקור את הגישה של המשפט העברי כלפי הפללה עצמית של חשוד, וכן את הגישה
של המשפט הישראלי.

ארצה לדעת מהן הזכויות הניתנות לחשוד במהלך החקירה והמשפט ואם הוא
הודאתו יכולה להפליל אותו.

האם קיימים מקרים בהם אדם לא יוכל לטעון לחסיון מפני הפללה עצמית והאם מסמכים וחפצים גם כן יכולים להפליל.

בעבודתי אשתמש מקורות קדומים ופוסקים שונים, כמו כן גם בפסקי דין בימינו ובחקיקה כיום בישראל.

המשפט העברי

רבות הפעמים שמוטלים ספקות רבים ביחס לאמינות הודאתו של אדם בחקירתו במשטרה.

בעבר הודאת האדם בחקירתו נחשבה "למלכת הראיות" - כלומר הראייה הטובה

ביותר הייתה הודאתו של הנאשם, מכיוון שהוא הודה במעשיו ולכן אין צורך

בלחפש ראיות נוספות. אך כיום הודאת נאשם נתפסת כבעייתית נוכח מקרים

חוזרים בהם חשוד הודה בביצוע עבירה מסוימת, ולבסוף נתגלה שלא ביצע את

העבירה.

בתלמוד היו נוכחים לסוגיה זו קודם לכן והדבר המעיד על כך הוא הכלל התלמודי

המפורסם ¹"אין אדם משים עצמו רשע". ניתן להסיק מכלל זה שאכן מדובר

בהלכה העוסקת בפגימותה של הודאתו של אדם בפלילים.

הרמב"ם מביא בהלכות סנהדרין חיזוק בולט לגישה זו (הגישה שלפיה ישנו פגם

בהודאתו של אדם), ישנו טעם פסיכולוגי לדחיית הודאתו של חשוד: ²" אבל הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה, שמא נטרפה דעתו בדבר זה, שמא מן העמלין מרי נפש הוא, המחכים למות, שתוקעין החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות, שמא כך זה יבא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג."

כלומר, הסנהדרין לא היו הורגים או מענישים אדם המודה בעבירה, מכיוון שקיימת

האפשרות שהוא נמצא במצב נפשי ירוד או שיש לו רצון למות מתוך כך הוא מודה

רק על מנת להיהרג למרות שייתכן שהוא כלל לא אשם.

התובנה היא שהאדם עלול להודות בביצוע עברה רק בגלל לחץ פנימי שבו הוא שרוי

ולא מאמיתות ההודאה.

יש לציין כי במספר פסקי דין של בית המשפט העליון הוצא דין זה מהקשרו,

והוסקה מסקנה הפוכה המן המסקנה שציינתי לעיל. הבנת השופטים הייתה שמן

---

¹ כלל זה נאמר בתלמוד ארבע פעמים: יבמות כה ע"ב (לעניין אדם הבא להתיר אישה מעגינותה בטענה שהרג את בעלה); כתובות יח ע"ב (לעניין עדים שהעידו בשקר שחתמו על שטר); סנהדרין ט ע"ב (לעניין מי שאומר "פלוני רבעני לרצוני"); סנהדרין כה ע"א (לעניין מי שמעיד על עצמו שלוה בריבית). וראה: אנציקלופדיה תלמודית, כרך א, ערך אדם קרוב אצל עצמו, וערך אין אדם משים עצמו רשע; אהרן קירשנבאום, **הרשעה עצמית במשפט העברי - ההודאה בפלילים וההפלה העצמית בהלכה היהודית**, ירושלים תשס"ה.

² רמב"ם, הלכות סנהדרין, פרק יח, הלכה ו.

הביטוי "אין אדם משים עצמו רשע" ניתן להסיק שאדם לא ירשיע את עצמו בלא

סיבה, ואם עשה כך, סביר להניח שאמת בפיו.

הטעם השני לכלל האומר ש"אין אדם משים עצמו רשע" מצוי בפירוש הרדב"ז, ראש רבני מצרים במאה הט"ז, שחי גם בירושלים ובצפת, על דברי הרמב"ם שהבאנו לעיל:

ואפשר לתת קצת טעם, לפי שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר:³

"הנפשות לי הנה" (יחזקאל יח). הלכך, לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו... אבל

ממונו הוא שלו, ומשום הכי אמרינן: "הודאת בעל דין כמאה עדים דמי". וכי הכי

[=וכמו] דאין אדם רשאי להרוג את עצמו, אין אדם רשאי להודות על עצמו שעשה

עבירה, לפי שאין נפשו קניינו.

נימוק זה הוא נימוק דתי-תאולוגי ולא פסיכולוגי. מנימוק זה ניתן להסיק שנפש האדם

היא לא קניינו(רכושו), אלא הנפש היא רכושו של הקב"ה, לכן אין יעילות בהודאה של

חשוד בעבירה על דבר שאינו שלו. כמו כן אין לאדם את הרשות להרוג את עצמו, כך

גם אין לאדם את הרשות להודות על עצמו שעשה עבירה- כאשר אדם מודה על ביצוע

עבירה קיימת האפשרות שהאדם יקבל גזר דין מוות ובכך הוא כביכול גורם למותו,

ומכיוון שהנפש אינו רכוש האדם אין לו את הרשות להודאות ובכך לסכן את חייו.

הנימוק השלישי לכלל "אין אדם משים עצמו רשע" נמצא בכתבי הרב שמעון שקופ,

ראש ישיבת גרודנה, שחי באירופה במאה הי"ט ונפטר בשנת 1939. וזה לשונו:⁴

³ רדב"ז, הלכות סנהדרין, פרק יח, הלכה ו.

⁴ חידושי רבי שמעון יהודא הכהן (שקופ), כתובות, סימן יח, אות ה, ד"ה ונלענ"ד.

"אלא נראה כיוון דאם יתקבל בבית דין העניין כאמרתו, יתחזק אצל בני אדם כאמרתו. דלהעולם [=לציבור], כל שהוא עצמו אומר הוא בירור היותר גדול... ואם ישים רשע לאיש אחר, דשם [=שבמקרה זה] אין העולם מאמינים לו... אבל לעצמו, שבזה העולם מאמינים, שזה הברור היותר גדול."

לפי גישתו של הרב שמעון שקופ היא שעדות של חשוד בעבירה היא הראיה חזקה שקשה לא לקבל אותה. בני האדם נוטים להאמין למי שמעיד נגד עצמו יותר מאשר אדם המעיד נגד זולתו, כאשר בן אדם מעיד נגד זולתו הנכונות לבדוק את אמיתות ההודאה היא משמעותית יותר.

גישה זו מזכירה את דברי המלומד מקורמיק בספרו המוכבר בדיני ראיות⁵:
הצגת ההודאה גורמת להיבטים אחרים של המשפט להתייטר, והמשפט האמיתי מבחינה מעשית מתרחש בגביית ההודאה.
כלומר, כשאר ישנה הודאה של חשוד שאר הראיות וההיבטים האחרים של המשפט מיותרים, וראיה זו הכי הקבילה ביותר. כאשר חשוד מודה בעבירה אין צורך לראיות נוספות.

"אין אדם משים עצמו רשע"- לפי הרב שמעון שקופ והמלומד מקורמיק אין אדם ירשיע את עצמו בלא סיבה, ולכן כאשר אדם מודה על ביצוע עבירה זו הראיה הקבילה ביותר.

McCormick, C.T., **Handbook of the Law of Evidence** (2nd ed.) St. Paul, MN: West, 1972, ⁵ p. 316

המשפט הישראלי

החיסיון מפני הפללה עצמית וזכות השתיקה

קיימים מספר רציונלים להכרה בחיסיון מפני הפללה עצמית:

1. אי הנכונות להעמיד חשוד בטרילמה(מצב שבו קיימות שלוש חלופות שיש לבחור

ביניהן)הידועה: לא רוצים להעמיד נאשם בפני בחירה בין שלוש אפשרויות קשות :
הפללה עצמית, עדות שקר, או שתיקה והסתכנות בביזיון בית המשפט.

2.העדפת השיטה האדוורסרית:⁶ חובת ההוכחה היא על המדינה, המדינה היא
זאת שאמורה להוכיח את העבירה המיוחסת לנאשם מתוך ראיות עצמאיות ובלתי
תלויות.

3.החשש משימוש לרעה בסמכות ואמצעים בלתי כשירים להודאות מפלילות:

נימוק זה הוא נימוק מניעתי המתבסס על החשש מהשגת הודאה בכפייה תוך
שימוש באמצעים פסולים. בנוסף, אי הענקת חסיון או זכות השתיקה לנאשמים
נותנת למשטרה תמריצים למקד את החקירה בנאשם, ואילו לנו כחברה יש אינטרס
שהמשטרה תחקור באמצעים נוספים.

4. "משחק הוגן": החיסיון כמקדם ביטחון המוענק למתחרה חלש כדי לשפר סיכוייו
מול היריב החזק ממנו (המדינה).

5. הכבוד של החברה לחירות הפרט: לכל אדם יש זכות לנהל את חייו בצורה פרטית
ובלי שיתערבו בחייו האישיים. הזכות לפרטיות אינה נועדה להגן על עוברי עבירות.
ולעיתים ישנן סיטואציות בהן למשטרה מותר להפר את הפרטיות מכוח צווי בית
משפט אם יש חשד לביצוע עבירות, כך שכנראה שרציונל הפרטיות תחום במגבלות
ואינו אבסולוטי, באופן שאין היגיון להעניק חיסיון אבסולוטי דווקא בעדויות .

6.הגנה לחפים: למרות שהחיסיון משמש לעיתים מקלט לעבריינים, הוא משמש גם
מגן לחפים מפשע (הם יכולים לשתוק כדי שלא יאמרו דברים שיסבכו אותם).

חיסיון מפני הפללה עצמית: כלומר, ניתנת לאדם האפשרות לא לענות על שאלה

או למסור ראייה אם התוכן שלה עשוי לחשוף אותו לאשמה פלילית .

זכות השתיקה: אדם בעל זכות זו לא חייב לומר שום דבר, בין אם מדובר בדבר

היכול להפלילו או לזכותו.

כלומר ההבדל הוא בין חיסיון מפני מענה על שאלות מסוימות שיש בהם הפללה

עצמית לבין זכות השתיקה שהיא זכות שלא להגיד שום דבר. נשווה בין הזכויות:

סוג הזכות

חיסיון מפני הפללה עצמית: חיסיון מעורב ויחסי .

מעורב מכיוון שחל רק על תוכן מסוים ובעל מרכיב אישי לפיו רק מי שעלול להפליל

את עצמו יכול לטעון לחסיון זה, יחסי מכיוון שבית המשפט יכולה לבטל את חסיון

זה בנסיבות מסוימות.

זכות השתיקה: זכות מוחלטת ואישית .

לאדם יש זכות, לא ניתן להכריח אותו לומר שום דבר וגם לביהמ"ש אין שיקול

דעת האם להסיר החיסיון. החיסיון חל באופן אישי רק כלפי אותו אדם.

בעל הזכות

זכות השתיקה על פי החוק ניתנת רק לנאשם במשפט שלו. התביעה לא יכולה

לזמן את הנאשם בתור עד תביעה ואם הנאשם לא רוצה להעיד להגנתו הוא יכול

לשתוק לאורך כל המשפט. זכות השתיקה של הנאשם חלה רק במשפט פלילי ,

בניגוד לחיסיון מפני הפללה עצמית של הנאשם שחל גם במשפט פלילי וגם במשפט אזרחי.

לפי חוק סדר הדין הפלילי⁶ הנאשם רשאי לנהוג באחת מאלה:

1) להעיד כעד

2) להימנע מהעיד.

לעד במשפט⁷ יש זכות לחיסיון מפני הפללה עצמית. לכל עד בכל הליך (גם במשפט אזרחי) ניתן חיסיון מפני הפללה עצמית והזכות אינה ייחודית למשפט הפלילי.

היקף ההגנה שהזכויות מקנות

זכות השתיקה של נאשם⁸ במשפט קיימת בצורת "הכל או כלום"- כלומר הנאשם לא חייב להעיד אך מהרגע שהוא עלה להגיד בעד עצמו הוא מחויב לענות על כל שאלה שישאל, ונשללת ממנו האפשרות לטעון לחיסיון מפני הפללה עצמית. בעת שנאשם עלה להעיד לטובת עצמו הוא כביכול ויתר על זכות השתיקה ועל זכות החיסיון מפני הפללה עצמית.

אך בחקירה במשטרה⁹ הנאשם יכול בכל שאלה להחליט האם לענות עליה או לאו. בזכות מפני הפללה עצמית זכות של עד נבחנת באופן פרטני כלפי כל שאלה. במידה וויתר על הזכות בשאלה אחת לא בהכרח שוויתר על הזכות ביתר השאלות. שתיקתו של נאשם במשפט יכולה במקרים מסוימים להוות סיוע לראיה במשפט, ושתיקה בעת חקירה במשטרה יכולה לחזק את הראיות המוצגות כנגדו.

---

⁶ חוק סדר הדין הפלילי, סעיף 161(א)

⁷ ס' 28(2) לפקודת הפרוצדורה הפלילית (עדות) בכל הליך – ס' 47 לפק"ר

⁸ חוק סדר הדין הפלילי, סעיף 161

⁹ ס' 28(א) לחוק המעצרים

כאשר מתקבלת הודאה בביצוע עבירה במהלך החקירה של החשוד, ההודאה תשמש כראיה קבילה בבית המשפט, אלא אם קיים חשש שההודאה נעשתה באמצעים בלתי כשירים, באלימות, לחצים נפשיים וחוסר בתנאים בסיסיים וכן פגיעה בזכויות החשוד.

ישנם מספר מקרים בהם אדם לא יכול לטעון לחיסיון מפני הפללה עצמית:

- לא ניתן לטעון לחיסיון כאשר אדם לא יכול להפליל את עצמו מסיבות שונות:
- 1. התיישנות** – גם אם יחשוף מידע, לא ניתן יהיה להעמידו אותו לדין ולכן הוא לא יכול לטעון לחיסיון מפני הפללה עצמית.
  - 2. אדם זכה לחנינה לפני שהועמד לדין** – בסיטואציה במקרה זה לא יוכל לטעון לחיסיון מפני הפללה עצמית מכיוון שמה שהוא אומר עשוי לחשוף אותו לאחריות פלילית.
  - 3. הסדר טיעון** – המדינה חייבת לקיים את הסכמיה.
  - 4. אדם שכבר הועמד לדין** – לא יוכל לטעון לחיסיון מפני הפללה עצמית בשל אותו עבירה שוב.
  - 5. במקרים בהם עצם מסירת המידע מהווה עבירה פלילית.**

ישנה סיטואציה בעייתית שעולה בעת שאדם טוען שעצם מסירת המידע תחשוף אותו לאחריות פלילית. ניתן לראות זאת בפסק הדין¹⁰ זילברגר, בפס"ד זה אדם היה מעורב בהשקעות בשוויץ בתקופה שבה היה אסור לישראלים להשקיע בשוויץ. תפסו אותו וביקשו אותו לחשוף הלקוחות. הוא טען שלפי דיני שוויץ מסירת מידע

---

¹⁰ פסק דין זילברגר

בנקאי היא עבירה על החוק. ביהמ"ש קבע שחיסיון רלוונטי לעבירות שנגמרו, במקרים בהם עצם מסירת המידע מהווה עבירה פלילית לא יכול האדם לטעון לחיסיון מפני הפללה עצמית.

החיסיון מפני הפללה עצמית וזכות השתיקה הן בריאות מסוג עדות, אך האם הם חלים גם בנוגע למסמכים וחפצים?

פס"ד קלקודה¹¹: רשות הפיקוח החקלאי דרשה ממספר חלבנים להעביר לרשותה מסמכי מס מסוימים. החלבנים (המערערים) סירבו בטענה לחיסיון מפני הפללה עצמית גם לגבי מסירת המסמכים. השופט חשין דחה את טענת המערערים בקביעה **שהמסמכים הם בעלי אופן ציבורי** שכן נוצרו מכוח החוק ועל פי דרישתו, ולכן לרשות יש מעין זכות קניינית על אותם מסמכים, **ולא חל עליהם חיסיון**. למעשה, המסקנה היא שהחוק יכול לפגוע במשתמע גם בחיסיון מפני הפללה עצמית. המערערים ניסו לתמך את טענתם בהנמקות נוספות, למשל חשיפה לסנקציות מנהליות וגם פליליות (חשין דחה טענה זו בנימוק שזוהי הבחנה מלאכותית). בנוסף, הם הציעו שכל חלבן יוכל לספק רק מסמכים שיפלילו אדם אחר אך לא את אותו האדם עצמו. גם טענה זו נשללה על ידי חשין בטענה שזוהי פרשנות לא ראויה של החוק. אולם, בהמשך גורס חשין שהרשות עצמה הבטיחה שלא תשתמש במסמכים כדי להפליל את אותם החלבנים, ולכן לא לחלוטין ברור הרציונל של פסק הדין.

---

¹¹ פסק דין קלקודה

ניתן להסיק שככל שמדובר במסמכים ציבוריים (ולא במסמכים פרטיים) או במסמכים שיש חובה להנפיק מכוח החוק – החיסיון לא יחול. נראה שהבחנה בין מסמכים פרטיים לציבוריים עשויה להיות רלוונטית לרציונל בדבר הגנת הפרטיות. כל דבר שהינו בבחינת עדות שמבקשים מהנאשם לייצר, כולל מסמכים הנוגעים לספירה הפרטית של חשוד או נאשם יכללו בחיסיון.

מקרים בהם יש ויתור על חיסיון

ויתור על חיסיון מפני הפללה עצמית יכול להיחשב במצב בו אדם עונה על שאלה, למרות שידע את זכויותיו, או שענה על שאלה לפני שהיו לו זכויות (למשל אם נחקר כעד), הוא נתפס כמי שויתר על זכות השתיקה או על החיסיון ואין הוא יכול לטעון לכך בדיעבד. במצב בו העד אולץ להשיב על שאלה מסוימת, בין השאר ע"י שימוש באמצעים אלימים, אחת הטענות שניתן להעלות הינה כי הוא לא ויתר על זכות השתיקה אלא **אולץ לוותר על הזכות**. במצב זה ניתן לנסות ולערער על קבילות כראיות.

במשפט הישראלי חשוד יכולה לזכות בזכות מפני הפללה עצמית וזכות השתיקה, אך כאשר החשוד מודה בביצוע העבירה זו ראייה קבילה. מחד גיסא החשוד יכול להודות בביצוע העבירה ומחד גיסא יש לו את הזכות לשתוק ולמנוע את הפללתו עצמית. בעת החקירה במשטרה החשוד יוכל לבחור על איזו שאלה לענות ועל איזה לא, אך במהלך המשפט במידה והחשוד החליט לענות על שאלה אחת חובה עליו לענות על כלל השאלות המופנות אליו.

השוואה בין גישת המשפט העברי לבין המשפט הישראלי

לפי המשפט העברי "אין אדם משים עצמו רשע", כלומר האדם לא יכול להודות בביצוע

עבירה אף פעם.

ניתנים לכך שלושה הסברים שונים:

לפני הרמב"ם אי אפשר לקבל הודאתו של חשוד מכיוון שיכול להיות שהחשוד הוא אדם הנמצא במצב נפשי לא טוב או אדם הרוצה את מותו וישנו חשש שיודה בביצוע העבירה רק על מנת למות.

לפי הרדב"ז אי אפשר לקבל את הודאתו של חשוד מכיוון שהנפש של האדם היא קניינו של אלוהים ולא של האדם, ואין עניין בכך בהודאה של אדם בדבר שלא שלו.

לפי הרב שמעון שקופ וגישת המלומד מקורמיק אדם לא ירשיע את עצמו בלא סיבה- כלומר אם אדם הודה בביצוע עבירה כנראה יש בסיס לכך ולכן צריך לקבל את הודאתו. במשפט העברי אין אדם יכול להעיד כנגדו לאור הנימוקים לעיל

לעומת זאת במשפט הישראלי אדם יכול להודות על ביצוע עבירה אך יש לו את הזכות מפני הפללה עצמית, וזכות השתיקה.

חשוד יכול לבחור האם לענות לשאלות שנשאל במהלך החקירה והמשפט ויש לו את הזכות לא לענות ולהשתתף בחקירה על מנת שלא יפליל את עצמו בפלילים.

סיכום

לסיכום ניתן לומר, כי כעת אני מבינה את נושא ההפללה העצמית בצורה מעמיקה ויסודית יותר.

כפי שציינתי נחשפתי בפעם הראשונה לנושא זה באופן תמציתי בטלוויזיה, וכעת אני מבינה את הנושא לעומק ואת הגישות השונות של המשפט העברי והישראלי.

נחשפתי לפירושי פוסקים גדולים ולמשפט העברי וכן לחקיקה בת ימינו המשפיעה על המשפט הישראלי.

נחשפתי לפסקי דין הדנים בסוגיות שונות, דבר הממחיש בצורה ברורה יותר את הכתוב בעבודה.

נדהמתי לגלות שמשפט העברי אין החשוד יכול להעיד כנגד עצמו אך במשפט הישראלי הוא יכול אך קיימת לו זכות השתיקה והזכות מפני הפללה עצמית.

ביבליוגרפיה

תלמוד

אנציקלופדיה תלמודית, כרך א, ערך אדם קרוב אצל עצמו, וערך אין אדם משים עצמו
רשע; אהרן קירשנבאום, **הרשעה עצמית במשפט העברי - ההודאה בפלילים**
והפללה העצמית בהלכה היהודית, ירושלים תשס"ה .

חידושי רבי שמעון יהודא הכהן (שקופ), כתובות, סימן יח, אות ה, ד"ה ונלענ"ד.
רדב"ז, הלכות סנהדרין, פרק יח, הלכה ו.
רמב"ם, הלכות סנהדרין, פרק יח, הלכה

פסקי דין

פסק דין זילברגר

פסק דין קלקודה

מאמרים

McCormick, C.T., **Handbook of the Law of Evidence** (2nd ed.) St.
Paul, MN: West, 1972, p. 316

חקיקה

חוק סדר הדין הפלילי, סעיף 161(א)

ס' 2(2) לפקודת הפרוצדורה הפלילית (עדות) בכל הליך – ס' 47 לפק"ר

ס' 28 (א) לחוק המעצרים